

DAMLA TOPBAŞ • Erkeklik Krizi

DAMLA TOPBAŞ 1993 yılında Diyarbakır'da doğdu. Lisans öğrenimini Ankara Üniversitesi'nde sosyoloji ve siyaset bilimi alanlarında tamamladı. Yüksek lisans derecesini Ankara Üniversitesi Sosyoloji Bölümü'nde 2023 yılında aldı. Aynı üniversitede doktora eğitimine devam ediyor. Akademik ilgi alanları erkeklik, yakın ilişkiler, evlilik, aile ve yaşlılık araştırmalarıdır.

İletişim Yayınları 3448 • Araştırma-İnceleme Dizisi 586

ISBN-13: 978-975-05-3685-4

© 2024 İletişim Yayıncılık A.Ş. / I. BASIM

I. Baskı 2024, İstanbul

EDİTÖR Merve Öztürk

DİZİ KAPAK TASARIMI Ümit Kıvanç

KAPAK Suat Aysu

KAPAK FOTOĞRAFI Deniz Sabuncu

UYGULAMA Hüsnü Abbas

DÜZELTİ Berkay Üzüm

BASKI Ayhan Matbaası · SERTİFİKA NO. 44871

Mahmutbey Mahallesi, 2622. Sokak, No: 6/31 Bağcılar 34218 İstanbul

Tel: 212.445 32 38 • Faks: 212.445 05 63

CILT Güven Mücellit · SERTİFİKA NO. 45003

Mahmutbey Mahallesi, Devekaldırımı Caddesi, Gelincik Sokak,

Güven İş Merkezi, No: 6, Bağcılar, İstanbul, Tel: 212.445 00 04

İletişim Yayınları · SERTİFİKA NO. 40387

Cumhuriyet Caddesi, No. 36, Daire 3, Seyhan Apartmanı,

Harbiye Mahallesi, Elmadağ, Şişli 34367 İstanbul

Tel: 212.516 22 60-61-62 • Faks: 212.516 12 58

e-mail: iletisim@iletisim.com.tr • web: www.iletisim.com.tr

DAMLA TOPBAŞ

Erkeklik Krizi

Aldatılan Erkekler,
Aldatan Kadınlar

İÇİNDEKİLER

TEŞEKKÜR	7
Giriş	9
BİRİNCİ BÖLÜM	
ERKEKLER VE ERKEKLİKLER NEDEN KRİZDE?	29
Aldatılmak erkekler için neden bir kriz?	50
Bir “normdan sapma girişimini” tanımlamak: Sadakatsizlik, aldatmak ya da zina	61
İKİNCİ BÖLÜM	
ERKEKLİK KRİZİ: ALDATILMAK	71
Evlilikten ve romantik ilişkiden beklentiler	72
Aldatılan erkeklerin erkeklik krizi deneyimleri	80
<i>Cinsellik</i>	92
<i>Toksik erkeklik</i>	104
<i>“Kadınlar ‘bad boy’ seviyor”</i>	116
<i>Dost ve düşman: Öteki erkeklikler</i>	118
<i>“Loser olmak” ya da “erkek kalmak”: Duyguların eril politikası</i>	130
<i>Erkeklik krizinin gölgesinde babalık deneyimi</i>	139
<i>Evlilerin müzakere sürecinde temel aktör: Kayınvalideler</i>	148
<i>Eril rahatsızlıklar: Zina, kadına yönelik şiddet, İstanbul Sözleşmesi ve nafaka tartışmaları</i>	151

Erkeklik teçhizatı: Krizden çıkış yolları	172
<i>Kadınlar</i>	173
<i>Erkek arkadaşlar vs., profesyonel destek</i>	179
<i>Din</i>	183

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ERKEKLİK KRİZİNİN “GİZLİ AKTÖRLERİ”:

ALDATAN KADINLAR	187
-------------------------------	-----

SONUÇ	213
--------------------	-----

KAYNAKÇA	225
-----------------------	-----

TEŞEKKÜR

2023 yılında tamamlanmış bir yüksek lisans tezinin ürünü olan bu kitabın yaratımında birçok ismin katkısı oldu. Öncelikle, erkeklığı mahrem addedilen bir yaşam deneyimi üzerinden anlama çabası güden ve henüz fikir aşamasındayken birçok önyarıya maruz kalan bu çalışmayı, benimle aynı merakı ve heyecanı paylaşan Doç. Dr. Kurtuluş Cengiz danışmanlığında yürütmek benim için büyük bir şanstı. Kafamın üstündeki dağıntık fikirler balonuyla karşısında oturdum ve birlikte, sosyolojik imgeleme meseleyi yeniden inşa ettik. Kurtuluş Hoca'ya bu çalışmayı başarıyla tamamlayacağıma olan inancı, yüreklendirmeleri, eleştirileri ve emeği için müteşekkirim.

Benimle benzer bir merakı ve heyecanı taşıyan bir diğer isim ise tez jürimde de yer alan Doç. Dr. Selin Önen'di. Okuduğunuz bu çalışmanın özgünlüğüne katkı sunan önerilerini ve eleştirilerini her daim benimle paylaştı. Kendisi benim için yalnızca bir hoca değil aynı zamanda bir dost oldu. Yine tez jürimde yer alan Doç. Dr. Haktan Ural kıymetli yorumları, eleştirileri ve düzeltmeleriyle çalışmama büyük katkı sundu. Her ikisine de yürekten teşekkür ederim.

Çalışmamı yürütürken eleştirel erkeklik çalışmaları alanının önemli isimlerinden Dr. Stephen Whitehead ile tanışma şansı

yakaladım. Dr. Whitehead kitaplarını göndererek ve önerilerini sunarak çalışmamı destekledi. Daha da önemlisi, “Kimin için yazdığınızı unutmayın, toksik erkekliği deneyimleyen ancak duygularını ifade edecek dili veya onlar adına konuşacak sesi olmayanların sesisiniz” diyerek araştırma alanıma daha güçlü biçimde yeniden bağlanmamı sağladı.

Ve ailem, bilhassa annem ve ablam, başladığım ve vardığım nokta arasındaki uzun mesafede her daim yanımdalardı. Onlara sonsuz minnettardım.

Son olarak, bu çalışmanın taslağını defalarca en baştan okuyarak eleştirilerini sunan Adem Yavuz’un sabrı ve sevgisi olmasaydı her şey çok daha zor olurdu.

Giriş

Söylemek istediğim: “Toplumsal cinsiyeti inceleyeceğiz” dersem ve insanların duyduğu şey, “Ah, şimdi kadınlar hakkında konuşacağız” olursa, bu feminizmin sesi değildir. Bu, ataerkilliğin sesidir, çünkü bu görüşe göre kadınların cinsiyeti vardır, ancak erkekler sadece sıradan insanlardır. “Buraya bakmanın bir anlamı yok millet” diyor erkek sesi, “konuşacak ne var ki?” Böylece ataerkillik koruyucu perdesinin arkasına gizlenmiş, teşhir edilmemiş ve dolayısıyla meydan okunmamış olarak kalır (Brod, 2013: 59).

Krizler çağında yaşıyoruz. “Kriz” kavramı, “günümüzdeki hemen hemen tüm anlatı biçimlerinde her yerde hazır” biçimde bulunuyor, “geçmiş ve şimdiki tarihsel durumların tanımlayıcı kategorisi” olarak harekete geçiriliyor (Roitman, 2014: 3). Ancak toplumsal, ekonomik ve politik yaşamdaki kırılma anlarını ya da kişisel yaşam rutinlerindeki aksamaları “kriz” kavramıyla ifade etmek modern kapitalist çağa özgü bir durum değil. Etimolojik olarak, “kesin bir kararı öneren, ayırmak, seçmek, kesmek, karar vermek ve yargılamak anlamlarına gelen” eski Yunanca *krinô* kelimesine dayanan “kriz” terimine, Antik Yunan’da hukuk, tıp ve teoloji alanlarında sıklıkla başvuruluyor-

du ancak bu terim günümüze kıyasla anlam açısından daha katı sınırlara tabiydi; “doğru ya da yanlış, kurtuluş ya da lanet, yaşam ya da ölüm” arasında kalan alana hapsedilmişti (Roitman, 2014: 15; Koselleck ve Richter, 2006: 358). Antik Yunan’daki kullanımından farklı olarak bugün, kriz kavramını kullandığımızda keskin biçimde karar verilmesi gereken bir an yerine deneyimlenen bir durumun varlığına işaret ediyoruz; “günümüzde kriz, uzun süreli ve potansiyel olarak kalıcı bir hastalık ve ölüm durumunu” imliyor (Roitman, 2014: 15). Bugün artık bu kavram, sosyal bilimler, tıp, hukuk alanlarının yanı sıra gündelik söylemde, medyada ve siyasette büyük yer tutuyor. Dahası, kriz kavramı, belirli anlatılarda egemen söylem haline geliyor (Lieblang, 2015: 43).

Bugün tüm dünyayı etkisi altına alan krizler çeşitli şekillerde ad buluyor; kapitalizmin krizi, demokrasi krizi, mülteci krizi, sağlık krizi, çevre krizi vb. İçine hapsedüğümüz kriz sarmalının toplumsal cinsiyetle ilişkili boyutu ise çoğunlukla “erkeklik krizi” şeklinde ifade ediliyor. Erkeklerin krizde olduğuna ilişkin yaygın bir söylem var. Bu söylem medyada, akademide ve politikada kendisine çok hızlı biçimde yer bulmuş görünüyor. Örneğin, Amerikalı siyasetçi Andrew Yang (2022) tarafından *The Washington Post*’ta kaleme alınan “Veriler Açık: Genç Erkekler İyi Değil” başlıklı yazı, erkeklerin içinde bulduklarını hali Amerika için bir felaket olarak nitelendiriyor. Bu yazıya göre, “genç erkeklerin dikkat eksikliği/hiperaktivite bozukluğu tanısı alma olasılığı genç kızlarla kıyaslandığında iki kat daha fazla, çocuk tutukluluğu olasılığı beş kat daha fazla ve liseyi bitirme olasılıkları daha düşük. Ne yazık ki, erkekler yetişkin olduklarında da daha iyi olmuyorlar. [...] Bugün 18-34 yaş arasındaki Amerikan erkeklerinin çoğu romantik partnerleri yerine ebeveynleriyle yaşıyorlar.” Yang (2022), çoğu erkekten şunları duyduğunu ifade ediyor: “Bize ihtiyaç duyulması gerekiyor. Kendimizi inşaatçılar, askerler, işçiler, kardeşler olarak hayal ediyoruz – kendimizden daha büyük bir şeyin parçası. Aylıklıkla feci şekilde uğraşıyoruz.” Erkeklerin yüz yüze kaldıkları ve bir erkeklik krizi olduğuna işaret eden diğer durum-

lar şöyle özetleniyor: Yaşam hedeflerinin yokluğu, işgücünden ayrılma, sosyal izolasyon, yüksek derecede video oyun ve pornografi bağımlılığı, intihar ve aşırı dozda uyuşturucu kullanımı, kadınlarla daha az ilişki kurma, daha az seks yapma, daha az evlenme ve daha az çocuk sahibi olma (Brooks, 2022; Chalk, 2022; Stonestreet ve Leander, 2022; Zimbardo ve Coulombe, 2021).

Bir yüksek lisans tezinin ürünü olan bu çalışmada erkeklik krizi meselesini erkeklerle ilgili olduğu ileri sürülen birden fazla “sorun” üzerinden ele almam mümkün değildi. Bu nedenle, ben, erkeklik krizini heteroseksüel erkeklerin özgül bir yaşam deneyimi olarak gördüğüm “aldatılma” meselesi üzerinden ele almayı tercih ettim. Bunun en temel nedeni, ataerkil kültürde erkekliğe ulaşılmaya çalışılan yolun kriz yaratmaya meyilli virajlı yapısının kendisini en güçlü biçimde, erkeklerin hâkimiyet arzusunun (*libido dominandi*) en yoğun olduğu kadın-erkek ilişkilerinde ortaya koyduğunu düşünmemdi. Zira erkeklik, “kadın olmamanın” verdiği güç üzerinden tanımlanır. Ancak bu gücün “kadın olan” tarafından kırılması anlatıyı bir anda tersine çevirerek erkekliğin iktidar statükosunu yaralar ve tartışmaya açar. Dahası, bu statükonun yaralanmasında rol oynayan aktörlerden biri yine bir erkektir. Erkeklik diğer erkeklikler karşısında ve onlara rağmen sürdürülen bir performanstır. Bu performansın başka bir erkek tarafından kesintiye uğratılması erkeklikler arasındaki rekabeti ve husumeti de açığa çıkarır. Erkekler arasında çoğunlukla “başkasının kadınına yan gözle bakmama” üzerine imzalanmış kardeşlik sözleşmesi bozulur ve aslında her daim yüzeye çıkmaya hazır bir husumet ilişkisi doğar. Bu nedenle aldatılma deneyimi üzerinden bir erkeklik krizi okuması yapmak, erkekliğin hem kadınlık hem öteki erkeklikler aracılığıyla inşa edilmeye çalışılan iktidarının ve meşruiyetinin nasıl yaralandığının anlaşılmasını sağlar.

Ataerkil kültürde erkeklerin kadınlarla ilişkisi tahakküm yanlısaması (*illutio dominandi*) yaratıyor. Bu yanılısama hem “sahip olunan” kadının itaatini güvence ediyor hem de öteki erkeğin iktidar olasılığını dışlıyor. Aldatılmak söz konusu oldu-

ğunda herkesin aklına gelen o meşhur romanın, *Anna Karenina*'nın kahramanı Aleksey Aleksandroviç'in deneyimi bu durumu çok güzel özetliyor:

Aleksey Aleksandroviç yaşamın kendisiyle, karısının ondan başka bir erkeği sevebileceği olasılığıyla karşı karşıyaydı şimdi. Bu çok saçma, anlaşılmaz bir şey gibi görünüyordu ona. Çünkü yaşamın kendisiydi bu. Aleksey Aleksandroviç'in ömrü, yaşamın kendisiyle değil de yansımasıyla ilgilenen devlet hizmetinde geçmişti. Yaşamın kendisiyle yüz yüze her gelişinde kenara çekilmişti. Şimdi hissettikleri, bir uçurumun üzerine kurulu köprüden sakın sakın geçmekte olan bir insanın, köprünün ansızın ikiye ayrıldığını, boşlukta kaldığını gördüğü anda hissettiklerinin aynıydı. Bu boşluk yaşamın kendisi, köprü ise, Aleksey Aleksandroviç'in yaşadığı düzme yaşam. Karısının başka bir erkeği sevebileceği olasılığı ilk kez aklına geliyordu. Dehşet veriyordu ona bu (Tolstoy, 2015: 214-215).

Ataerkil kültürün hem erkeklere hem kadınlara sunduğu yarılsamalar üreten yaşam: “Düzme yaşam.” Bu düzme yaşamda erkekliğin bir kriz olarak deneyimlenmesi ne sadece aldatılmak gibi deneyimlerle ilişkili ne de erkekleri “dezavantajlı” kılan çeşitli sorunlara dayanan tümenden yeni bir durum. Bugün gündelik ve siyasal söylemde erkeklik krizinin kazandığı anlam ve var olduğu ileri sürülen sorunlar, çoğunlukla erkeklerin dezavantajlı, mağdur ve savunmasız olduklarına yönelik olarak geliyor. Erkeklik krizinin bu şekilde görülmesi, istikrarsız halin geri döndürülmesi, mağduriyetin giderilmesi, kötü halin onarılması için çözüm üretmeyi zorunlu kılıyor. Ancak bu çözüm erkeklerin de kurbanı oldukları ataerkil toplumsal cinsiyet düzeninin değiştirilmesi yoluyla değil, erkeklere, güçlü olanın onlar olduğunun yeniden hatırlatılması yoluyla yapıyor. Erkeklik krizinin kazandığı bu anlam eskiye dönüş arzusu taşıyor. Erkeklik krizini eskiye dönüş ve erkekleri güçlendirme üzerinden ataerkil eşitsizlikleri güçlendirmenin bir yolu olarak gören bu görüşün bilerek ve isteyerek göz ardı ettiği fakat şu an okuduğunuz çalışmanın kendisini üzerine inşa ettiği ar-